

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЗАЛІЗНИЧНОГО
ТРАНСПОРТУ

Третяк Вікторія Павлівна

УДК 338.49 (477)

**РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ
В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ**

Спеціальність 08.00.03 – економіка та управління національним господарством

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук

Харків – 2015

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна Міністерства освіти і науки України.

Науковий консультант: доктор економічних наук, професор
Соболев Володимир Михайлович,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, професор кафедри економічної теорії та економічних методів управління.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор,
Бараш Юрій Савелійович, Дніпропетровський національний університет залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна, завідувач кафедри обліку, аудиту та інтелектуальної власності;

доктор економічних наук, професор,
Куценко Віра Іванівна,
Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України», заслужений діяч науки і техніки України, головний науковий співробітник відділу соціоекологічних проблем сталого розвитку;

доктор економічних наук, професор,
Кібік Ольга Миколаївна,
Національний університет «Одеська юридична академія», завідувач кафедри національної економіки.

Захист відбудеться «29» травня 2015 р. о 11.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.820.05 Українського державного університету залізничного транспорту за адресою: 61050, м. Харків, майдан Фейербаха, 7, ауд. 3.501.

З дисертацією можна ознайомитись в бібліотеці Українського державного університету залізничного транспорту за адресою: 61050, м. Харків, майдан Фейербаха, 7, ауд. 2.209.

Автореферат розісланий «28» квітня 2015р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

І. В. Чорнобровка

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Формування якісного соціального середовища – це центральний елемент забезпечення якості життя та розвитку національної економіки. Базовим інститутом забезпечення існування суспільства є соціальна інфраструктура. Якість, розташування та комплексність забезпечення нею притаманних функцій визначають рівень життя населення країни. Розвиток соціальної інфраструктури та розвиток національної економіки є взаємообумовленими та визначають процеси розвитку країни й формування її статусу в глобальному конкурентному середовищі.

Забезпечення соціально-економічного розвитку сучасної України потребує розробки такої концепції наукового управління соціальними процесами, яка найбільшою мірою відповідала б сучасним реальностям і завданням громадського розвитку, враховувала ключові світові тренди та зміни інституційних умов. Найважливішою частиною такої концепції має стати наукове обґрунтування першорядних напрямів і засобів досягнення головної мети економічних реформ – задоволення потреб людини й забезпечення її гідної життєдіяльності. На шляху досягнення цієї мети важливо вирішити завдання управління розвитком соціальної інфраструктури на всіх рівнях. Розвиток громадянського суспільства ще більше посилює роль соціальної інфраструктури в громадському прогресі. Особливе значення надається питанням, вирішення яких якнайбільше сприяє поліпшенню якісних умов життя й діяльності українців. Пріоритетна роль соціальної інфраструктури визначається тим, що вона сприяє відтворенню головної продуктивної сили суспільства – людини, її духовному й фізичному розвитку.

Сучасний етап реформування й модернізації української економіки, її інтеграція у світове господарство зумовили потребу зміни підходу до вибору нових чинників сталого розвитку та створення умов для їх використання. Доцільно враховувати не лише фактори зростання економіки, але й умови, механізми та інструменти, за допомогою яких їх можна комбінувати та найефективніше використовувати, тобто економічний потенціал, що забезпечуватиме їх у довгостроковому періоді.

Проблеми управління соціальним розвитком досліджували зарубіжні вчені, серед яких – Дж. Б'юкенен, Л. Ерхард, А. Мюллер-Армак, В. Ойкен, М. Фрідман. Вони знайшли відображення в наукових працях багатьох провідних українських учених, серед них: Абалкін Л. І., Алімов О. М., Амоша О. М., Антоненко Л. А., Бараш Ю. С., Бережна І. В., Бистряков І. К., Буднікевич І. М., Вернадський В. І., Геєць В. М., Гранберг О. Г., Дацій О. І., Дмитренко Г. А., Долішній М. І., Задорожний Г. В., Ібатуллін Ш. І., Качала Т. М., Кібік О. М., Кім М. М., Коваль Я. В., Корецький М. Х., Кропивко М. Ф., Кузьмін О. Є., Куценко В. І., Лібанова Е. М., Левковська Л. В., Лепейко Т. І., Макарова О. В., Мартякова О. В., Міщенко В. С., Новікова О. Ф., Олійник Я. Б., Остафійчук Я. В., Соболев В. М., Степаненко А. В., Стеченко Д. М., Хвесик М. А., Хлобистов Є. В., Щурик М. В. та інші.

Однак аналіз наявних досліджень свідчить про необхідність обґрунтування комплексного бачення концептуальної моделі управління розвитком соціальної інфраструктури, визначення її пріоритетів на перспективу з урахуванням глобалізаційних процесів та інтеграції України до європейських структур.

Ефективне управління розвитком соціальної інфраструктури є важливим складником формування соціальної держави. Проте вітчизняна наука приділяє недостатньо уваги виявленню тенденцій розвитку соціальної інфраструктури в єдиній концепції соціально-домінантного територіального розвитку, потребують поглибленого опрацювання питання визначення пріоритетів такого розвитку, конкретних заходів щодо стабілізації та комплексного поліпшення ситуації в соціальній інфраструктурі. Саме цим обумовлюється актуальність і вибір теми дослідження, його наукова і прикладна значущість.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження є складовою науково-дослідної роботи кафедри економіки та менеджменту Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна в межах тем: «Організаційно-економічний механізм стратегічного управління інноваційною моделлю» (номер державної реєстрації 0108U001375); «Обґрунтування методології індикативного стратегічного планування на галузевому та регіональному рівнях в моделі інноваційного розвитку» (номер державної реєстрації 0110 U000587); «Розробка моделі сталого корпоративного управління в умовах ринкової нестабільності» (номер державної реєстрації (0111U006838); «Методичні основи та практичні рекомендації до формування стратегічних інноваційних орієнтирів соціально-економічного розвитку національного господарства» (номер державної реєстрації 0114 U000923).

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є обґрунтування теоретико-методологічних засад і розробка рекомендацій щодо підвищення ефективності управління розвитком соціальної інфраструктури України в умовах глобалізації.

Для досягнення визначеної мети поставлено та вирішено такі основні завдання:

- узагальнити світовий досвід управління процесами соціального розвитку та соціального забезпечення;
- обґрунтувати комплекс науково-теоретичних положень управління розвитком соціальної інфраструктури України в умовах глобалізації та євроінтеграції України;
- сформулювати концептуальну модель регулювання розвитку соціальної інфраструктури в Україні;
- розробити теоретико-методологічні засади регулювання системного розвитку та оцінки рівня складових соціальної інфраструктури;
- обґрунтувати пріоритети сучасної соціальної політики, які сприяють виходу України на траєкторію сталого розвитку, подоланню кризи;
- визначити інструментарій оцінки рівня розвитку соціальної інфраструктури муніципальних утворень;
- виробити концептуальні підходи до вдосконалення діяльності

органів місцевого самоврядування, а також практичні пропозиції щодо підвищення ефективності управління розвитком соціальної інфраструктури в контексті пріоритетів державної і муніципальної соціальної політики;

- обґрунтувати методичний підхід до оцінки впливу соціальної та транспортної інфраструктури на включеність територій у процеси соціально-економічної активності;

- узагальнити проблеми, пріоритети та заходи щодо розвитку регіонального освітнього комплексу;

- виявити особливості й обґрунтувати пріоритети підвищення ефективності механізму управління охороною здоров'я населення України в сучасних умовах.

Об'єктом дослідження є економічні процеси, які відбуваються у сфері управління розвитком соціальної інфраструктури України.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні та прикладні засади вдосконалення управління сталим розвитком соціальної інфраструктури в умовах глобалізації та євроінтеграційного вектора України.

Методи дослідження. Теоретичну і методологічну основу дослідження становлять ключові положення, принципи й методи сучасної економічної теорії та теорії управління, праці вітчизняних і зарубіжних учених, закономірності розвитку соціальної інфраструктури України.

Дослідження виконано з використанням широкого спектра загальних і спеціальних наукових методів, таких як: історичний підхід і діалектичний метод пізнання – у процесі аналізу світового досвіду управління процесами соціального розвитку і визначенні можливості застосування позитивного зарубіжного досвіду в українській практиці; абстрактно-логічного аналізу – для визначення сутності понять соціальна інфраструктура, освітній комплекс, соціально-економічна ефективність освітнього комплексу та обґрунтування теоретико-методологічних засад системного розвитку соціальної інфраструктури держави; математичного моделювання та системного аналізу – для розробки методологічного підходу та алгоритму комплексної оцінки ефективності розвитку соціальної інфраструктури організації залізничного транспорту; інституційний – у процесі обґрунтування тенденцій розвитку освітнього комплексу України в умовах глобалізаційних викликів і контексті європейської інтеграції та визначенні пріоритетів у його діяльності; економіко-правовий – для аналізу нормативно-правової бази формування управління розвитком соціальної інфраструктури України; техніко-економічного і статистичного аналізу – для оцінки сучасного стану розвитку соціальної інфраструктури; методи порівняльного аналізу і зіставлень – для обґрунтування методологічних принципів розробки ефективних державних цільових програм та методики оцінки рівня розвитку соціальної інфраструктури; синергетичний метод – з метою дослідження процесів відтворення соціальної інфраструктури держави.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі та нормативні акти України, офіційні дані Державної служби статистики України, Міністерства соціальної політики України, Міністерства інфраструктури України, Міністерства освіти і науки України, Міністерства молоді та спорту України,

Міністерства охорони здоров'я України, матеріали інформаційно-аналітичних бюлетенів і оглядів, монографічні дослідження вітчизняних і зарубіжних економістів, мережа Інтернет, власні спостереження автора.

Наукова новизна одержаних результатів. Сформульовані в дисертаційній роботі основні положення, висновки є новим розв'язанням важливої наукової проблеми – обґрунтування теоретико-методологічних засад та розроблення рекомендацій щодо формування ефективної системи управління розвитком соціальної інфраструктури України.

вперше:

- запропоновано комплекс науково-теоретичних положень управління розвитком соціальної інфраструктури, що ґрунтуються на розкритті феномену капіталізації секторів соціальної інфраструктури та становлення їх як видів господарювання в умовах глобалізованої моделі економіки постіндустріального типу, чинниках трансформації соціальної інфраструктури, а також на врахуванні глобальних проблем соціально-економічної політики (екологічна і соціальна орієнтація економіки, зміцнення національної і міжнародної безпеки, перехід на модель стійкого розвитку), що забезпечує рівність інтересів сьогодення і майбутніх поколінь;

- розроблено концептуальну модель регулювання розвитку соціальної інфраструктури України, що визначає актуалізацію структуроутворювальних сервісних функцій мережі інститутів соціальної інфраструктури як альтернативи промислово-орієнтованої моделі розміщення населення та передбачає пріоритетним напрямом розвитку сервісно-орієнтованої моделі національної економіки політику просторового сполучення, яка ґрунтується на принципах поліцентризму, включеності, формування метрополітичного простору та забезпечення підвищення рівня життя;

удосконалено:

- на основі розкриття недосконалості актуальної моделі формування середовища соціальних сервісів, що ґрунтуються на альтернативних квазідержавних тіньових моделях та некогерентності функціонування соціальної інфраструктури процесам соціально-економічного розвитку національної економіки, обґрунтована система заходів щодо вдосконалення соціальної політики, яка сприяє виходу України на траєкторію сталого розвитку, подоланню кризи в системі зайнятості та ринку робочої сили, створенню нових та збереженню наявних робочих місць, розвитку професійного навчання працівників на виробництві, підвищенню дієвості заходів реформування політики заробітної плати, врегулюванню проблем зайнятості членів особистих селянських господарств, пенсійного забезпечення, поглибленню адресної соціальної допомоги, стабілізації рівня життя населення;

- методологічний підхід та алгоритм комплексної оцінки ефективності розвитку соціальної інфраструктури організації залізничного транспорту, що, на відміну від існуючих, враховує роль транспортної інфраструктури в забезпеченні включеності територій у процеси соціально-економічної активності. Такий алгоритм є імітацією цільового планування, яке здійснюється за схемою «цілі – цільові програми – ресурси – ресурсні програми – план»;

- інструментарій оцінки рівня розвитку соціальної інфраструктури муніципальних утворень, що, на відміну від наявних, орієнтований на комплексний розвиток метрополітичного простору;

дістало подальшого розвитку:

- концептуальні підходи до вдосконалення діяльності органів місцевого самоврядування, практичні пропозиції щодо підвищення ефективності управління розвитком соціальної інфраструктури в контексті пріоритетів державної і муніципальної соціальної політики;

- методичні підходи до аналізу менеджменту, методів, функцій та технології управління в системі охорони здоров'я в частині обґрунтування пріоритетних напрямків її реформування, спрямованих на підвищення ефективності управління;

- методичні підходи до обґрунтування тенденцій розвитку освітнього комплексу України і пріоритетів у його діяльності в умовах глобалізаційних викликів і контексті європейської інтеграції, які спрямовані на виробниче використання знань, інформації й технологій і потребують приведення у відповідність до інноваційних вимог таких елементів системи освіти держави, як: інтелектуальний потенціал суспільства; вертикаль «освіта – наука – виробництво»; система структурних пріоритетів; організаційно-інституційний режим; фізичне середовище інновацій; система соціалізації освіти; фінансові основи діяльності; адаптація до зовнішнього контексту інноваційних перетворень;

- історично-еволюційна парадигма розвитку соціальної інфраструктури, яка розкриває її просторовий зміст та каркасоутворювальну роль у розташуванні місця життя населення, що, у свою чергу, зумовлює уточнення категорійного апарату складових соціальної інфраструктури та її системоутворювальну роль у процесах соціально-економічного розвитку держави;

- методи узагальненого аналізу пріоритетів інституційного будівництва соціальної держави, визначення напрямків удосконалення механізмів соціального захисту населення України, які враховують закономірності розвитку соціальних відносин у суспільстві, сучасні тенденції реалізації соціальної політики в умовах обмежених ресурсів, необхідність компенсації дії цих закономірностей.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що з використанням обґрунтованих концептуальних положень, науково-методичних і практичних рекомендацій можливо підвищити ефективність розвитку соціальної інфраструктури України, створити передумови для сталого соціально-домінантного розвитку територій. Науково-методичні розробки автора і рекомендації використано: Радою з вивчення продуктивних сил України НАН України в процесі виконання науково-дослідних робіт РВПС України НАН України, зокрема в темі 3.1.5.85 «Схеми (прогнози) розвитку і розміщення продуктивних сил України та її регіонів до 2015 року» (номер державної реєстрації 0100V00657), де дисертантом здійснено оцінку рівня розвитку соціальної сфери та розроблено її прогноз до 2015 року в Харківській, Полтавській і Сумській областях (довідка №01-11/379 від 22.05.2008 р.);

Державним інститутом праці та соціально-економічних досліджень в ході розробки рекомендацій щодо скорочення регіональних диспропорцій у рівні забезпеченості населення регіонів послугами соціальної інфраструктури, удосконалення регулювання діяльності установ соціальної сфери України, під час обґрунтування комплексу заходів щодо створення та використання нових технологій поширення соціальних послуг, зміцнення матеріально-технічної бази установ соціальної сфери, їх технічного оснащення (довідка №353/01/01 від 11.11.2011 р.); Північно-Східним науковим центром НАН та МОНмолодьспорту України в процесі розроблення Стратегії соціально-економічного розвитку Харківської області на період до 2015 року та Програми розбудови регіональної інноваційної системи Харківської області на 2009-2012 роки (довідка №54 від 23.02.2012 р.); Департаментом економіки і міжнародних відносин Харківської обласної державної адміністрації (довідка №03-34/133 від 10.01.2015 р.), де комплексна оцінка ефективності розвитку соціальної інфраструктури організацій залізничного транспорту використана при обґрунтуванні інвестицій у розвиток Харківського регіону.

Основні наукові й методологічні положення роботи використовуються у навчальному процесі Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна при викладанні таких дисциплін, як «Регіонально-адміністративний менеджмент», «Економіка невиробничої сфери», «Менеджмент невиробничої сфери» (довідка № 2101-18/40 від 23.12.2014 р.).

Монографія «Дослідження соціальної сфери: методологія та практика» зайняла III місце серед кращих наукових праць 2009 року в номінації «Монографія» в галузі економічних знань за напрямком «Соціальна економіка і політика» (диплом і Постанова Бюро відділення аграрної економіки і земельних відносин Національної академії аграрних наук України № 5 від 18 травня 2010 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження є самостійно виконаною роботою, в якій викладено авторський підхід до вирішення теоретичних, методологічних і практичних проблем підвищення ефективності управління розвитком соціальної інфраструктури України. Усі відображені в дисертації висновки і положення, що виносяться на захист, одержані автором особисто. Дисертаційна робота не містить плагіату. Із наукових праць, виконаних у співавторстві, використані лише ті ідеї та положення, які є результатом особистих досліджень. Внесок автора в роботи, виконані у співавторстві [3,9,11,13], наведено у списку опублікованих праць за темою дисертації. Робота не містить матеріалів кандидатської дисертації.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати дисертаційної роботи апробовано на науково-практичних конференціях різних рівнів, а саме: IV міжнародна міждисциплінарна науково-практична конференція «Сучасні проблеми гуманізації та гармонізації управління» (м. Харків, 2–9 листопада 2003 р.), науково-практична конференція «Стратегія економічного розвитку України: тенденції, пріоритети, перспективи» (м. Харків, 12–13 грудня 2006 р.), III міжнародна науково-практична конференція «Сучасні проблеми інноваційного розвитку держави» (м. Дніпропетровськ, 29–30 жовтня 2008 р.), VI міжнародна науково-практична

конференція НТУ «ХПІ» (м. Харків, 3–5 грудня 2008 р.), науково-практична конференція «Стратегія і динаміка відтворення основних фондів: тенденції, аспекти моделі економічного розвитку» (м. Харків, 20–21 січня 2009 р.), III міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми економіки 2009» (м. Київ, 11 грудня 2009 р.), міжнародна наукова конференція «Україна в Європейській та Євразійській міграційних системах: регіональні аспекти» (м. Харків, 23 березня 2009 р.), II міжнародна науково-практична конференція «Економіка та фінанси в умовах глобалізації: досвід, тенденції та перспективи розвитку» (м. Макіївка, 22–23 квітня 2010 р.), IV міжнародна науково-практична конференція «Сучасні проблеми інноваційного розвитку держави» (м. Дніпропетровськ, 11-12 листопада 2010 р.), VI міжнародна науково-практична конференція «Наукова індустрія європейського континенту – 2010» (Чехія, м. Прага, 27 листопада – 5 грудня 2010 р.), міжнародна науково-практична конференція «Сучасні проблеми і шляхи їх вирішення в науці, транспорті, виробництві й освіті – 2010» (м. Одеса, 20-27 грудня 2010 р.), науково-практична конференція з міжнародною участю «Сучасні проблеми реформування економіки в моделі інноваційного розвитку держави» (м. Харків, 15 листопада 2011 р.), X міжнародна науково-практична конференція «Наука і технології: крок до майбутнього – 2014» (Чехія, м. Прага, 27 лютого – 5 березня 2014 р.).

Публікації. Основні наукові положення та результати дослідження висвітлено в 43 наукових працях загальним обсягом 50,45 друк. арк., із них: 2 монографії одноосібні, 2 колективні монографії, 24 статті – у провідних наукових фахових виданнях України (з них 9 статей, які включені до міжнародних наукометричних баз), 13 тез доповідей на наукових конференціях та 2 статті в інших виданнях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається із вступу, п'яти розділів, висновків, додатків, списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації становить 409 сторінок комп'ютерного тексту, який включає 19 таблиць та 29 рисунків. Список використаних джерел із 329 найменувань викладено на 36 сторінках, 3 додатки – на 6 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність дослідження окресленої проблеми, зв'язок дисертаційної роботи з науковими програмами, планами й темами, визначено об'єкт, предмет і методи дослідження, розкрито наукову новизну одержаних результатів та їх практичне значення, особистий внесок здобувача у розробці обраної теми.

У **першому розділі** «Теоретико-методологічні засади управління системним розвитком соціальної інфраструктури України в умовах глобалізації» визначено сучасні науково-теоретичні положення щодо управління розвитком соціальної інфраструктури України в умовах глобалізації та євроінтеграції України, здійснено аналіз зарубіжного досвіду управління процесами соціального розвитку і доведено можливість застосування

позитивного зарубіжного досвіду в українській практиці, обґрунтовано теоретико-методологічні засади системного розвитку соціальної інфраструктури держави, основні принципи ефективності державного цільового програмування та моніторингу розвитку соціальної інфраструктури.

Оцінка еволюції ролі та місця інститутів соціальної інфраструктури в системі забезпечення соціально-економічного розвитку економіки засвідчила розширення їх функціональної орієнтації із забезпечення існування особи та суспільства на формування глобальних умов соціально-економічного розвитку, виокремила її як чинник тяжіння в розміщенні продуктивних сил, формування глобальних конкурентних переваг країн та територій. Посилення мобільності населення зумовило зростання ролі соціальної інфраструктури у виборі місця проживання на фоні еволюційного зменшення ролі чинників безпеки та наближеності до місць розташування виробництва. На рис. 1 розкрито еволюцію каркасоутворювальних домінант при розташуванні населення на території країни. Як засвідчили дослідження, у зростаючому числі випадків переваги розташування місця життя визначаються інститутами соціальної інфраструктури.

Рис. 1. Еволюція каркасоутворювальних домінант розташування місця життя населення

Визначені особливості зумовили необхідність уточнення змістовного наповнення розуміння категорії соціальна інфраструктура не тільки як частини соціальної сфери, комплексу підприємств, установ, закладів, а також окремих служб видів економічної діяльності, спрямованих на задоволення життєвих потреб людини, а й центрального чинника формування умов розвитку території та країни в цілому. Такий підхід визначається розглядом соціальної інфраструктури як первинного, каркасоутворювального чинника формування соціально-економічної системи держави, на відміну від класичних підходів, що розглядають її як допоміжний елемент у системі розміщення виробничих сил та побудови економічних відносин.

Наукова новизна визначення соціальної інфраструктури полягає в тому,

що її складові є видами економічної діяльності, відповідно до Класифікації видів економічної діяльності (КВЕД), а не галузями. Також особливо підкреслюється вплив на стан і розвиток соціальної інфраструктури процесів глобалізації та євроінтеграційного вектора України. Крім того, доведено, що функціональність соціальної інфраструктури визначається широким колом додаткових системоутворювальних ефектів, що мають міжгалузевий характер та створюють умови для функціонування інших секторів.

Для забезпечення сталого соціально-економічного розвитку необхідно більш активно використовувати досвід зарубіжних країн. Зарубіжний досвід управління процесами соціального розвитку свідчить, що синергічного ефекту можна досягти лише там, де спостерігається збалансованість інтересів, заходів і зусиль, де визначені ті види економічної діяльності на певному етапі економічного розвитку, ті соціальні послуги, що можуть бути конкурентоспроможними. Необхідно забезпечити поєднання загальноекономічного і регіонального аспектів. Аналіз іноземного досвіду дозволив визначити комплекс ключових глобалізаційних чинників трансформації соціальної інфраструктури (рис. 2).

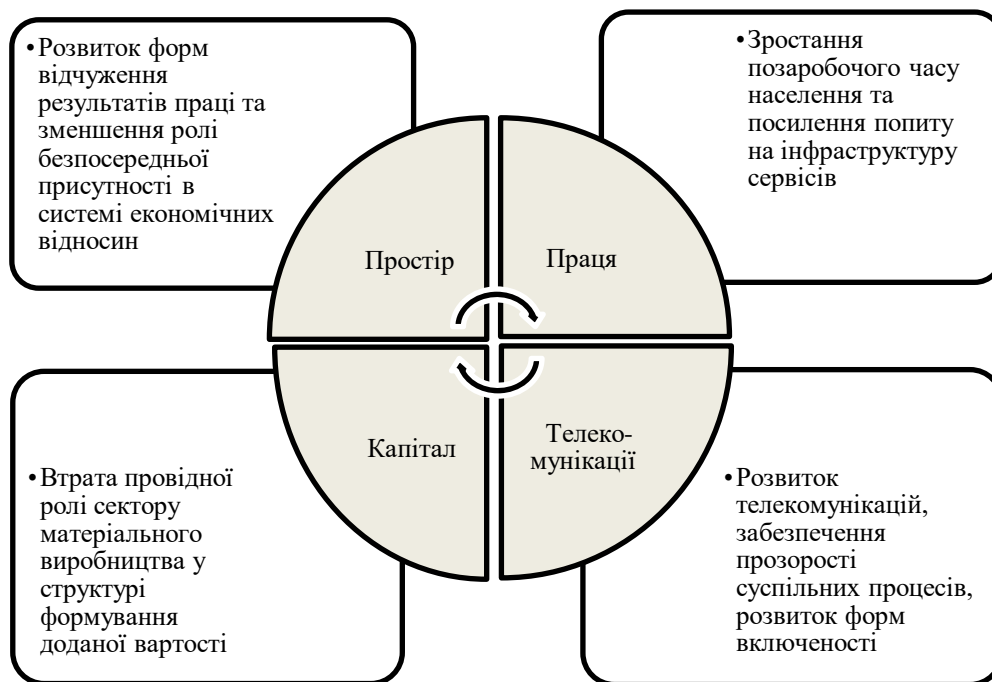

Рис. 2. Ключові глобалізаційні чинники трансформації соціальної інфраструктури

Виокремлення наведених чинників дозволило розкрити напрямки розвитку соціальної інфраструктури, що зумовлені зростанням позаробочого часу, розвитком телекомунікацій, зменшенням тяжіння населення до місця роботи на зростання тяжіння до місць отримання сервісів. Однією з рушійних сил посилення ролі соціальної інфраструктури в системі регулювання розвитку національної економіки є розширення можливостей дистанційної участі в матеріальному виробництві та неможливості дистанційного отримання сервісів,

у тому числі соціальних.

Дослідження фундаментальних змін у системі інститутів соціальної інфраструктури дозволило визначити комплекс параметрів її оцінки та моніторингу. Науково обґрунтована методика оцінки рівня розвитку соціальної інфраструктури повинна враховувати її складність як підсистеми суспільного відтворення, що становить сукупність об'єктів і видів економічної діяльності з однаковим функціональним призначенням, яким властива багатомірність характеристик. Доведено, що система їх параметрів має відповідати таким вимогам:

- включати натуральні й вартісні показники, що визначають потенціал соціальної інфраструктури у виконанні притаманних їй функцій, кількісні та якісні результати роботи підприємств і закладів, окремих галузей і видів економічної діяльності;

- відображати ієрархічну структуру соціальної сфери, якомога повніше висвітлювати рівень розвитку соціальної інфраструктури в територіальних системах розселення;

- забезпечувати можливість зіставлення аналогічних показників, формування інтегрованих індексів розвитку окремих компонентів ресурсного потенціалу і ланок соціальної інфраструктури, а також задоволення комплексу відповідних потреб населення в регіональному розрізі, ранжирування і групування адміністративно-територіальних утворень за переліченими параметрами.

Складниками дослідження динаміки й сучасного рівня розвитку соціальної інфраструктури, що характеризують її економічний потенціал і результати діяльності, слугують показники забезпеченості населення соціальною інфраструктурою й кадрами, інтенсивності їх використання, обсягів надання послуг соціального призначення тощо. Інтегрований рівень розвитку соціальної інфраструктури, кадрового потенціалу об'єктів соціального призначення та обсягів забезпечення населення відповідними послугами, як і всієї соціальної сфери в розрізі адміністративно-територіальних утворень країни можна визначити на засадах процедури агрегації відносних величин їх значущих показників, нормованих за певними еталонами. Отримані інтегровані показники (індекси) уможливають проведення ранжирування та групування регіонів за рівнями їх забезпеченості окремими характеристиками соціальної інфраструктури та сукупним рівнем її розвитку впродовж певного періоду часу (рік тощо).

До кількісних інтегральних характеристик рівня розвитку соціальної інфраструктури територій доцільно включити:

- обсяг видатків місцевих бюджетів у розрахунку на одного жителя, в тому числі на охорону здоров'я, освіту, культуру, соціальний захист, рівень забезпеченості відповідних видатків і потреб;

- забезпеченість основними засобами невиробничого призначення в розрахунку на одного жителя, у тому числі за окремими галузями і видами економічної діяльності;

- технічний стан житла, обсяги його введення в експлуатацію, рівень забезпеченості населення житлом (m^2 на 1 жителя);

- рівень забезпеченості житлового фонду, поселень і територій

комунальною інфраструктурою (насамперед водопроводом, каналізацією, постачанням природного і зрідженого газу);

- обсяг роздрібного товарообороту в розрахунку на одного жителя;
- обсяг платних послуг, у тому числі побутових, що надаються населенню, в розрахунку на одного жителя;
- рівень розвитку автомобільних і залізничних шляхів сполучення, наявність та регулярність зв'язку з районними й обласними центрами та столицею;
- рівень телефонізації поселень, у тому числі забезпеченості населення телефонними апаратами;
- рівень розвитку охорони здоров'я, в тому числі забезпеченість населення інфраструктурним (потужностями й об'єктами) та кадровим потенціалами галузі (лікарі, середній медичний персонал, структура медичних працівників), рівень медичного обслуговування (результати функціонування стаціонарної й амбулаторно-поліклінічної ланок, служби швидкої медичної допомоги тощо);
- освітній рівень населення (кількість осіб із вищою і середньою освітою в розрахунку на 1000 жителів);
- стан матеріально-технічної бази освіти, культури і мистецтва, забезпеченість населення відповідними об'єктами, потужностями і кадровим потенціалом.

Застосування вищерозглянутих теоретико-методологічних і методичних підходів до оцінки та підвищення ефективності функціонування соціальної інфраструктури дасть змогу більш раціонально формувати й використовувати її ресурсний потенціал, послідовно поліпшувати рівень культурно-побутового обслуговування населення, у тому числі якість та асортимент надаваних послуг, а також його доступність у регіонах та локальних системах розселення.

У другому розділі «Концептуальні та методичні засади розвитку соціальної інфраструктури в умовах глобалізації» узагальнено підходи до формування парадигми соціально-домінантного територіального розвитку. Запропоновано і обґрунтовано концептуальну модель регулювання розвитку соціальної інфраструктури. Висвітлено закономірності розвитку соціальних відносин у суспільстві, обґрунтовано напрямки вдосконалення механізму реалізації соціальної політики. Визначено інструментарій оцінки рівня розвитку соціальної інфраструктури муніципальних утворень.

Узагальнення існуючих світових підходів дозволило деталізувати концепцію соціально-домінантного розвитку. Під соціально-домінантним територіальним розвитком нами розуміється сукупність соціальних, економічних, політичних, духовних еволюційних процесів, що розгортаються в суспільстві, головною домінантою яких є пріоритетність вирішення соціальних завдань, досягнення передусім соціальних цілей розвитку. Соціально-домінантний територіальний розвиток характеризується істотним впливом процесів глобалізації економіки і вирівнюванням соціальних нормативів. Він становить основу концепції проведеного дослідження.

Концепція стійкого соціально-домінантного територіального розвитку

(ССДТР) передбачає націленість діяльності як індивіда, так і всіх соціальних інститутів суспільства, насамперед держави, на такі зміни в суспільстві, які розглядаються як розвиток. І хоча економіка, як і раніше, залишається основою реалізації соціальних рішень, роль соціальної політики у вирішенні проблем економічного зростання постійно збільшується. Переважання в більшості розвинених країн соціально орієнтованої змішаної економіки дозволяло декларувати як цілі суспільного розвитку високий рівень соціальної захищеності громадян, ідеї «держави добробуту для всіх».

Розроблена концептуальна модель (рис. 3) розвитку соціальної інфраструктури розкриває її двоєдину природу: соціально-сервісну та просторову.

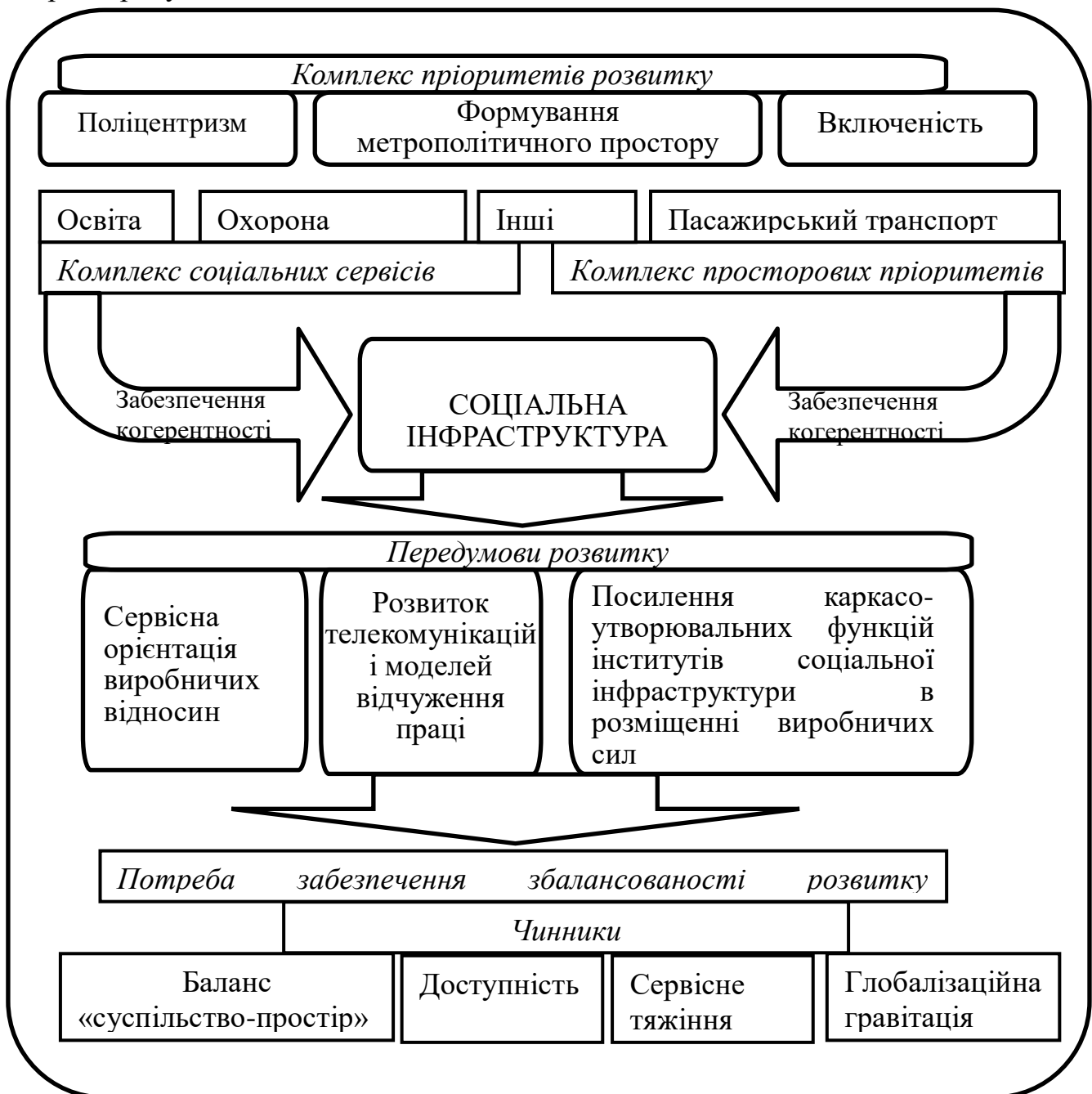

Рис. 3. Концептуальна модель розвитку соціальної інфраструктури

Сервісно-соціальна складова інфраструктури визначається можливостями локалізації інституцій сервісного забезпечення індивідів та соціальних груп, а просторова – визначає доступність до них у просторі. Таке протиріччя зумовлює вирішальний вплив соціальної інфраструктури на розвиток поліцентричних моделей побудови держави, регулює якість і передумови формування метрополітичного простору, забезпечує включеність індивідів, соціальних груп та окремих територіальних громад у процеси соціально-економічного розвитку економіки країни.

Пропонована концептуальна модель дозволяє розглядати соціальну інфраструктуру не як один із витратних об'єктів забезпечення функціонування економічного сектора, а як найважливіший інституційний елемент економічного розвитку економіки.

Запропонований підхід вимагає уточнення методичного інструментарію регулювання та оцінки окремих інститутів соціальної інфраструктури та їх впливу на процеси соціально-економічного розвитку. За суб'єкт управління соціальною інфраструктурою обрано муніципальний рівень влади.

У методичному відношенні механізм стратегічного розвитку конкретної складової соціальної інфраструктури (система освіти й охорони здоров'я, сфера культури, ЖКГ, транспортне обслуговування населення, торгівля й ресторанне господарство, туризм і рекреаційна діяльність) сформований у вигляді комплексу заходів різної спрямованості (соціально-економічної, фінансово-інвестиційної, структурно-організаційної, нормативно-правової, науково-інноваційної, навчально-методичної, маркетингової), методів, способів і стратегії планування, що узгоджені між собою для досягнення необхідних стратегічних орієнтирів результативності установ, організацій і підприємств соціальної сфери. З метою забезпечення узгодженості методичного інструментарію в роботі обґрунтовано створення інформаційної системи «Електронний паспорт соціальної інфраструктури муніципального утворення».

У табл.1 наведено розроблені в ході виконання дослідження завдання і критерії їх вирішення щодо розвитку соціальної інфраструктури муніципального утворення (МУ) в межах реалізації цільових програм.

Пропонований підхід до комплектації ввідної інформації є основою формування електронного паспорта соціальної інфраструктури муніципального утворення та є однією з передумов зростання ефективності управління нею.

Узагальнення концептуальних засад розвитку соціальної інфраструктури України та комплексу методичного забезпечення її регулювання з урахуванням глобалізаційних тенденцій в економіці дозволили сформулювати комплекс пріоритетів регулювання її розвитку:

- орієнтація управління розвитком соціальної інфраструктури на муніципальному рівні в межах генеральних планів і схем територіального планування, на задоволення соціальних потреб і забезпечення безпечної життєдіяльності населення та його окремих груп. Об'єкти соціального призначення мають розміщуватися раціонально, що означає їх територіальну оптимальну доступність для населення, вимірювану часовими витратами споживачів на доступ від місця їх проживання до об'єкта;

Завдання і критерії їх вирішення щодо розвитку соціальної інфраструктури муніципального утворення

Найменування завдання		Критерії вирішення
1. Керованість реалізацією програмних заходів	Моніторинг системи управління цільовою програмою розвитку соціальної інфраструктури МУ. Моніторинг відповідності регіональних програм розвитку до інтересів конкретних МУ у розвитку їх соціальної інфраструктури. Методична підтримка реалізації програм. Формування пропозицій щодо коригування заходів програми, розробка пропозицій стосовно першочергових заходів, щодо обсягів і можливих джерел фінансування.	Систематизація статистичної інформації про систему управління соціальним розвитком МУ у регіонах України. Систематизація статистичної й аналітичної інформації про відповідність регіональних програм розвитку до інтересів конкретних МУ в розвитку їх соціальної інфраструктури, згідно з чинним законодавством. Публікація основних методичних матеріалів. Наявність можливості моніторингу та оперативного коригування комплексу заходів програми.
2. Якість моніторингу й аналізу ходу реалізації програмних заходів	Моніторинг і аналіз ходу реалізації програми (регіональної або цільової).	Систематизація статистичної й аналітичної інформації про реалізацію заходів програм. Моніторинг результатів реалізації заходів програм. Оцінка досяжності програмних цілей. Аналіз ефективності програмних заходів.
3. Якість моніторингу й аналізу діяльності суб'єктів управління	Моніторинг і аналіз діяльності суб'єктів управління, уповноважених у сфері розвитку соціальною інфраструктурою МУ.	Моніторинг діяльності суб'єктів управління. Оцінка ефективності органів виконавчої влади. Ранжирування замовників програм. Інформація про координацію діяльності.
4. Якість моніторингу й аналізу розвитку соціальної інфраструктури МУ	Моніторинг і аналіз показників розвитку соціальної інфраструктури МУ у взаємозв'язку з умовами, чинниками, що впливають на розвиток, та із соціально-економічним становищем країни, конкретного регіону, МУ.	Моніторинг показників у розрізі України, регіону, МУ. Паспорт МУ на основі даних про стан соціальної інфраструктури МУ, ситуацію у сфері забезпечення розвитку соціальної інфраструктури МУ, соціально-економічного становища країни, регіону, МУ. Інтегральна оцінка рівня соціального розвитку МУ. Оцінка демографічних і соціально-економічних наслідків від відхилень у розвитку соціальної інфраструктури МУ. Ранжирування МУ за показниками рівня розвитку соціальної інфраструктури в регіоні.
5. Інтенсифікація інформаційної взаємодії між суб'єктами управління розвитком соціальної інфраструктури МУ	Надання інформації про діяльність уповноважених суб'єктів управління у сфері розвитку соціальної інфраструктури, реалізації програмних заходів.	Формалізовані способи надання інформації. Будь-яка кількість аналізованих параметрів. Наявність звітної інформації. Своєчасність і швидкість отримання звітів.
6. Підвищення залученості громадян до процесів розвитку соціальної інфраструктури МУ	Інформування громадськості про стан соціальної інфраструктури, програмну і поточну діяльність органів виконавчої влади щодо забезпечення розвитку соціальної інфраструктури МУ. Незалежний моніторинг ходу реалізації програмних заходів.	Збільшення кількості громадян, юридичних осіб, інформованих про стан розвитку соціальної інфраструктури, програмну і поточну діяльність органів виконавчої влади, що проводиться, щодо забезпечення розвитку соціальної інфраструктури МУ. Залучення широкої громадськості до питань розвитку соціальної інфраструктури, проведення соціологічних досліджень.
7. Захист інформації	Забезпечення конфіденційності інформації. Забезпечення збереження інформації. Узгодження вимог до різних елементів системи.	Забезпечення єдиної точки аутентифікації й авторизації користувачів і надання їм певного набору прав доступу до інформації і послуг згідно з їх категоріями. Наявність сховища даних. Наявність формальних не надмірних вимог до розвитку соціальної інфраструктури.

інфраструктури конкретного муніципального утворення та своєчасне надання жителям муніципального утворення інформації, що стосується планованих рішень щодо розвитку соціальної інфраструктури;

– упорядкування виконання органами місцевого самоврядування спеціальної компетенції їх галузевих функцій з огляду на необхідність конкретизації діяльності щодо виконання соціальних зобов'язань у муніципальному утворенні відповідного типу;

– планування розвитку соціальної інфраструктури муніципальних утворень на цільових соціальних показниках та індикаторах. Це вимагає впорядкування визначення понять і показників, використовуваних у практичній обліково-звітній діяльності. Моніторинг стану і розвитку соціальної інфраструктури муніципальних утворень має відображати рівень розвитку соціальної інфраструктури, стан окремих соціальних об'єктів, вулично-дорожньої мережі, а також дозволяти оцінювати безпеку життєзабезпечення населення;

– удосконалення регіонального законодавства з питань інформаційного забезпечення діяльності суб'єктів і їх муніципальних утворень у сфері розвитку соціальної інфраструктури. Необхідним є впорядкування нормативного правового регулювання та забезпечення інформаційної взаємодії й узгодженості дій органів виконавчої влади всіх рівнів;

– розвиток об'єктів соціальної інфраструктури, орієнтованих на надання послуг з рекреації та дозвілля, орієнтованих на вироблення стійких мотивацій населення на здоровий спосіб життя.

У третьому розділі «Пасажирський транспорт як інфраструктура соціальної включеності» висвітлено основні тенденції розвитку пасажирського транспорту України, досліджено його роль як інфраструктури забезпечення соціальної включеності. Запропоновано методологічний підхід та алгоритм комплексної оцінки ефективності розвитку соціальної інфраструктури залізничного транспорту.

Роль транспортної інфраструктури в забезпеченні соціально-економічного розвитку є визначальною. Система пасажирського транспорту забезпечує переміщення пасажирів та включення жителів території в процеси соціально-економічної активності країни, тим самим забезпечує включеність територій у процеси соціально-економічного розвитку держави. Дослідження світових тенденцій засвідчило, що проблемі включеності території приділяється значна увага серед чинників стійкого соціально-економічного розвитку.

У роботі для характеристики ролі транспортної інфраструктури у забезпеченні включеності регіонів у процеси соціально-економічного розвитку здійснено оцінку показників активності використання пасажирського транспорту (табл.2).

Оцінка рівня пасажирських перевезень засвідчила існування значних відмінностей у рівні транспортної включеності регіонів України. Так, оцінка нормованих значень свідчить, що найвищим рівнем поїздок на автобусах характеризується Рівненська область, де цей показник у 2,4 рази перевищує

загальноукраїнський. За рівнем включеності територій через мережу залізниць лідирує Київська область, де цей показник перевищує середньоукраїнський у 12,2 рази.

Дослідження показників транспортної включеності за регіонами засвідчило її істотний вплив на процеси соціально-економічного розвитку. Пропонований підхід до аналізу пасажирських перевезень являє собою розкриття просторового аспекту аналізу розвитку соціальної інфраструктури.

Таблиця 2

Показники роботи інфраструктури пасажирського транспорту України, 2013р.

Адміністративна одиниця	Відправлення пасажирів видами транспорту, млн. осіб		Кількість поїздок на одного мешканця за рік					
	Автобусний	Залізничний	Автобусний			Залізничний		
Україна	3343,7	425,2	73,6	Ранг	Нормоване значення	9,4	Ранг	Нормоване значення
АР Крим	121	21	61,5	14	0,8	10,7	6	1,1
Вінницька	90,9	13	56,2	18	0,9	8,0	11	0,8
Волинська	92,1	4,5	88,4	4	1,6	4,3	21	0,5
Дніпропетровська	316,5	36,8	96,1	3	1,1	11,2	5	2,6
Донецька	479,3	40,7	110,3	2	1,1	9,4	9	0,8
Житомирська	70,1	9,6	55,5	19	0,5	7,6	13	0,8
Закарпатська	43,1	8,6	34,3	25	0,6	6,8	14	0,9
Запорізька	71,5	17,1	40,3	23	1,2	9,6	8	1,4
Івано-Франківська	82,9	6	60,0	16	1,5	4,3	20	0,5
Київська	113,7	91,1	65,9	11	1,1	52,8	1	12,2
Кіровоградська	67	5,1	67,8	8	1,0	5,2	18	0,1
Луганська	121,7	11,1	54,3	20	0,8	5,0	19	1,0
Львівська	166,4	30,9	65,6	12	1,2	12,2	3	2,5
Миколаївська	129,6	2,7	110,9	1	1,7	2,3	23	0,2
Одеська	171	18,4	71,4	7	0,6	7,7	12	3,3
Полтавська	52,6	14,8	36,1	24	0,5	10,1	7	1,3
Рівненська	98,9	6,4	85,3	5	2,4	5,5	15	0,5
Сумська	68,3	13,7	60,3	15	0,7	12,1	4	2,2
Тернопільська	62,9	5,7	58,6	17	1,0	5,3	17	0,4
Харківська	129,6	42,9	47,3	22	0,8	15,7	2	3,0
Херсонська	79	1,7	73,7	6	1,6	1,6	25	0,1
Хмельницька	87,6	7,1	67,0	9	0,9	5,4	16	3,4
Черкаська	83,1	5,2	66,0	10	1,0	4,1	22	0,8
Чернівецька	43,1	1,9	47,4	21	0,7	2,1	24	0,5
Чернігівська	69,2	9,2	64,9	13	1,4	8,6	10	4,1

Порівняльний аналіз виявив істотні відмінності української та європейської моделі побудови транспортної інфраструктури. Особливостями Української моделі включеності територій та забезпечення транспортної доступності є: порівняно висока роль залізничного транспорту, недостатня роль авіаційного транспорту, проблема розвитку мережі та якості автодоріг та деякі інші. Крім того, залізничний транспорт забезпечує виконання широкого спектру соціальних функцій та включає значний комплекс об'єктів соціальної інфраструктури. Цей факт зумовлює актуальність пошуку й дослідження нових концептуальних підходів, створення нових форм організації інноваційних процесів, гнучкого інституційного механізму, відповідних управлінських і фінансових рішень, схем розвитку залізничного транспорту та його соціальної

інфраструктури.

У ході дослідження розраховано прогностні значення розвитку залізничного транспорту України. Результати прогнозування обсягу пасажирообороту залізничного транспорту наведено на рис. 4.

Рис. 4. Прогноз обсягу пасажирообороту залізничного транспорту

Сучасний розвиток залізничного транспорту України та його соціальної інфраструктури свідчить про те, що здійснену реструктуризацію можна розглядати як інновації в організації менеджменту, оскільки це створило передумови впровадження оптимальної ринкової структури і якісного управління та дозволило позиціонувати Укрзалізницю як компанію, орієнтовану на управління інноваційними процесами з метою досягнення довгострокових конкурентних переваг. Але реструктуризація залізничного транспорту та його соціальної інфраструктури, економічні реформи потребують перетворення і системи управління інноваційним процесом. У зв'язку з цим необхідно переосмислити парадигму управління інноваційним процесом на залізничному транспорті.

Аналіз показав, що реформи спрямовані на розвиток ринкових механізмів, які проводяться на залізничному транспорті, знайшли своє відображення в перегляді теоретичних концепцій управління інноваційним процесом. Реструктуризація, що проводиться на залізничному транспорті, є неодмінною умовою збереження та посилення позицій залізничного комплексу на конкурентному і постійно змінюваному транспортному ринку з урахуванням довгострокової перспективи.

Констатовано, що в теперішній час на залізничному транспорті України не створено надійних управлінських механізмів взаємозв'язку макроекономічного та мікроекономічного регулювання, немає і чіткої дієвої інституційної структури для ухвалення і реалізації господарських та управлінських рішень. Пропонована у роботі парадигма управління на залізничному транспорті заснована на ситуаційному, системному та інноваційному підходах. Підвищення ефективності управління розвитком залізничного транспорту та його соціальної інфраструктури визначається зростанням інноваційного потенціалу, тобто можливістю позитивних змін,

наявністю необхідних ресурсів та умов їх використання.

Розраховуючи прямий соціальний ефект від реалізації інвестиційних проектів на залізничному транспорті, неодмінно слід урахувувати показники, що характеризують рівень життя населення регіону.

Алгоритм комплексної оцінки ефективності інвестиційних проектів розвитку соціальної інфраструктури організацій залізничного транспорту з урахуванням його впливу на соціально-економічний розвиток регіонів України, який дозволяє визначити змінні функції корисності для вартісної оцінки соціального ефекту від реалізації інвестиційного проекту на залізничному транспорті, наведено на рис. 5.

Пропонований алгоритм відрізняється простотою та дозволяє врахувати різний рівень та якість (транспортна доступність) життя населення в окремих регіонах України. Тому один і той же проект, реалізований у різних регіонах, буде мати різну значущість соціальної складової. Один і той же проект може бути прийнятий для одного регіону і відкинтий для іншого тільки через те, що населення, яке проживає в ньому, має низький рівень доходів.

Рис. 5. Алгоритм комплексної оцінки ефективності інвестиційного проекту розвитку соціальної інфраструктури організацій залізничного транспорту

Пошук шляхів підвищення ефективності управління інноваціями в розвитку залізничного транспорту і його соціальної інфраструктури зумовлює необхідність розробки й реалізації конкретної інноваційної стратегії. Алгоритм розробки інноваційної стратегії розвитку залізничного транспорту та його соціальної інфраструктури, заснований на стратегічному плануванні та гнучкому бюджетуванні, як вихідну інформацію передбачає використання фактичних даних роботи галузі, нормативних і регульованих показників і обмежень. Певною мірою такий алгоритм можна назвати імітацією цільового планування, яке здійснюється за схемою «цілі – цільові програми – ресурси – ресурсні програми – план» (рис. 6).

Рис. 6 Алгоритм розробки інноваційної стратегії розвитку залізничного транспорту та його соціальної інфраструктури

Із метою підвищення ефективності управління інноваціями в розвитку залізничного транспорту і його соціальної інфраструктури та забезпечення фінансування і реалізації великомасштабних інфраструктурних проєктів пропонується використання такого механізму, як державно-приватне партнерство, найбільш розвиненою і комплексною формою якого є концесія. Перевагами концесійних угод є: обмеження фінансової участі відповідних бюджетів у здійсненні проєктів модернізації та розвитку підприємств; приплив додаткових інвестицій; створення додаткової кількості робочих місць; підвищення ефективності витрат; повернення у власність держави або муніципального утворення модернізованого і сучасного обладнання після закінчення терміну дії договору. Перехід на концесійні угоди в залізничній галузі дозволить створити механізм партнерства держави і приватного бізнесу, залучати в країну іноземний капітал, зберігаючи при цьому контроль держави над транспортною інфраструктурою.

У четвертому розділі «Освітня інфраструктура в контексті глобалізації економіки» визначено головні проблеми, пріоритети та заходи щодо розвитку регіонального освітнього комплексу та обґрунтовано методи вимірювання його соціально-економічної ефективності. Висвітлено тенденції розвитку освітнього комплексу України в умовах глобалізаційних викликів і контексті європейської інтеграції та визначено пріоритети в його діяльності.

Дослідження освітньої складової соціальної інфраструктури дало змогу констатувати трансформаційні тенденції, що полягають у отриманні нею ринкових рис глобального середовища. Передусім це стосується вищої освіти: ринок освітніх послуг є окремою галуззю світового господарства, яка щорічно оцінюється в \$ 50-60 млрд.

Оцінка особливостей вітчизняного освітнього комплексу, що являє собою частину соціальної інфраструктури території, сукупність закладів, установ, підприємств, організацій і органів управління, що здійснюють та організують споживання послуг освітнього призначення з метою забезпечення відповідних потреб населення, виявила, що до головних сучасних проблем розвитку регіонального освітнього комплексу належать:

- збереження та зміцнення матеріально-технічної бази і кадрового потенціалу, економічне стимулювання ефективного функціонування мережі державних і комунальних навчально-виховних закладів;

- загострення потреби в нарощуванні обсягів пропозиції та споживання послуг суспільного дошкільного виховання, яке занепадає насамперед через неконтрольованість процесів приватизації, перепрофілізацію і ліквідацію об'єктів, збільшення вартості послуг;

- підвищення комплексності житлової забудови мікрорайонів міст завдяки її доповненню нормативно передбаченими дитячими дошкільними та загальноосвітніми закладами, прискорення темпів введення в дію освітянських потужностей;

- оптимізація політики бюджетного фінансування освітнього комплексу на засадах урахування її реальних потреб та програмно-цільового планування видатків на розвиток інфраструктури, навчально-лабораторної бази, кадрового

потенціалу, інформатизацію;

– нормативно-правове врегулювання та започаткування експерименту з довгострокового кредитування фахової освіти.

Гострі проблеми вдосконалення кадрового потенціалу освітнього комплексу охоплюють недостатнє забезпечення багатьох її ланок та профілів навчально-виховного процесу педагогічними кадрами, відсутність стійкої мотивації здібної молоді до отримання педагогічної освіти та роботи за фахом, недоліки в професійній підготовці вчителів, незадовільний рівень їх доходів та соціальної захищеності.

Соціально-економічну ефективність освітнього комплексу представляється найбільш перспективним досліджувати на рівні окремих його підкомплексів (загальної, професійно-технічної та вищої освіти).

Доведено, що освіта покликана створити фундамент майбутнього добробуту і національної безпеки України, адже саме вона здійснює активний вплив на розвиток виробництва, формування людини, процесу зміни соціальної структури. Заходи щодо розвитку освітнього комплексу, зокрема поліпшення якості освітніх послуг, наведено на рис. 7.

Заходи щодо розвитку освітнього комплексу, поліпшення якості освітніх послуг
– ранній розвиток особистості шляхом поліпшення доступності дошкільного виховання, формування в дошкільних установах сприятливого психолого-педагогічного середовища і підвищення кваліфікації працівників, широкого використання гнучких програм підготовки дітей до школи при дошкільних і загальноосвітніх установах
– подальше вдосконалення структури регіонального, суспільно-політичного, економічного, природного і валеологічного компонентів змістовності утворення, які повинні охоплювати ґрунтовні знання з історії і культурно-мистецького спадку, економічної (зокрема, з основ підприємництва), соціальної й екологічної сфер життєдіяльності, менеджменту, соціології й психології, науково-технічного прогресу, біотехнології, охорони праці і здорового способу життя
– індивідуалізацію освітніх послуг за допомогою впровадження варіативних навчальних планів і програм, профілізації навчання в старших класах загальноосвітніх установ, створення пілотних шкіл, консультаційних пунктів індивідуальної освіти тощо
– нормативно-правове регулювання ринку освітніх послуг, спрямоване на дотримання їх стандартів, поліпшення якості і конкурентоспроможності, оптимізацію структури і координацію спадковості загального і різних рівнів спеціальної освіти
– зміцнення системи організації і проведення міських, регіональних і загальнодержавних предметних олімпіад як засобу виявлення і сприяння інтелектуальному розвитку та професійному становленню обдарованих учнів і студентів (наприклад, завдяки відновленню практики їх пільгового вступу до ВНЗ й аспірантури)
– створення інтегрованих навчально-виховних і профорієнтованих центрів, покликаних урізноманітнити види і форми надання освітніх послуг
– поширення новітніх педагогічних технологій підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів
– активізація процесів становлення моделі державно-суспільного управління освітнім комплексом регіону

Рис. 7. Заходи щодо розвитку освітнього комплексу, поліпшення якості освітніх послуг

Дослідження ролі освітньої інфраструктури в процесах економічного розвитку засвідчило низку змін, що полягають у поступовому набутті вищою

освітою рис окремої галузі економіки, яка виступає:

- інститутом залучення інвестицій та експорту освітніх послуг;
- центром інноваційного розвитку регіонів;
- центром підтримки розвитку підприємництва.

Серед рис середньої та дошкільної освіти слід наголосити на виконанні інфраструктурних функцій центрів поліцентричного зростання та формування і підтримки зон розселення, особливо в сільській місцевості.

У п'ятому розділі «Соціально-економічні проблеми управління інфраструктурою медичного обслуговування населення» розкрито особливості функціонування механізму забезпечення охорони здоров'я населення України в сучасних умовах, здійснено аналіз менеджменту, методів, функцій та технології управління в системі охорони здоров'я й обґрунтовано пріоритетні напрямки її реформування, спрямовані на підвищення ефективності управління. Запропоновано методичний підхід до моделювання системи охорони здоров'я держави.

Розвиток системи охорони здоров'я є пріоритетним напрямком соціальної політики України. На сучасному етапі фінансування галузі охорони здоров'я в Україні знаходиться на рівні 3% ВВП, що більш ніж удвічі менше від аналогічних показників країн Європи.

Ринкова система не забезпечує достатньої кількості ресурсів для розвитку галузі охорони здоров'я, послуги якої мають значні соціальні ефекти та вигоди для всього суспільства.

Обґрунтовано напрямки вирішення проблеми нестачі ресурсів для потреб розвитку інфраструктури охорони здоров'я:

- субсидії споживачам на цільових засадах, які збільшують ринковий попит на послуги виробників медичних послуг;
- субсидії виробникам медичних послуг, які приводять до зростання їх пропозиції;
- установа державної власності на засоби виробництва медичних послуг і державне фінансування та управління відповідними установами.

Реалізація будь-якого із цих варіантів залежить від конкретної практики державного регулювання соціальних відносин у країні. У свою чергу, ця практика веде до виникнення специфіки механізмів функціонування сфери охорони здоров'я. Попри всю специфіку, важливим є те, що в соціально орієнтованій ринковій економіці вона не існує лише за рахунок коштів бюджетів різних рівнів державного управління. Тобто, в цьому механізмі є як елементи ринкової, так і елементи нормативної економіки, їх співвідношення може бути різним. Саме це дозволяє стверджувати: намагання лише за рахунок коштів державного бюджету забезпечити потреби населення в послугах установ охорони здоров'я в повному обсязі приречені на невдачу. Певною мірою вирішити цю проблему в державі в цілому можна за умов налагодження дієвих механізмів медичного страхування.

Обґрунтовано низку заходів реформування організаційно-економічного механізму забезпечення охорони здоров'я в умовах євроінтеграційних процесів: покращення нормативно-правової бази функціонування; впровадження системи

медичного страхування, що складатиметься з обов'язкового і добровільного компонентів; реструктуризація з наданням переваги менш ресурсозатратним, а відтак більш ефективним ланкам (зокрема, амбулаторно-поліклінічній), розвиток технічно і технологічно досконаліших видів обслуговування та послуг; застосування дієвих механізмів фінансування, в тому числі оптимізація розподілу і витрачання бюджетних коштів, залучення позабюджетних джерел фінансування; зміцнення потенціалу майбутнього розвитку через збереження системоутворювальних елементів і складових, поліпшення територіальної організації мережі об'єктів охорони здоров'я, інфраструктурного та кадрового забезпечення галузі на підставі спеціально розроблених механізмів їх послідовного вдосконалення.

У ході дослідження було розроблено й апробовано методику прогнозування розвитку галузі охорони здоров'я. Актуальність наукового розроблення цієї проблеми підвищується у зв'язку з тим, що прогнози потрібні як для складання середньо і довгострокових планів, так і для вироблення стратегії розвитку соціальної сфери за всіма видами діяльності.

Використання апробованого методичного підходу до моделювання галузі охорони здоров'я дасть можливість поліпшити планування довгострокового соціального розвитку, аналітичну роботу економічних служб, наукову обґрунтованість прогнозів і стратегії розвитку соціальної інфраструктури.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі розв'язано важливу наукову проблему – розроблено теоретико-методологічні засади підвищення ефективності управління розвитком соціальної інфраструктури в умовах глобалізації та євроінтеграційного вектора України.

У теоретичному аспекті розкрито концептуальні наукові підходи до вирішення завдання сталого ефективного державного регулювання розвитку соціальної інфраструктури через гармонізацію інноваційних відносин з урахуванням особливостей цих інновацій.

У методологічному плані запропоновано принципи, положення та методи формування системи ефективного управління розвитком соціальної інфраструктури, які сприяють комплексному вирішенню проблем ефективного соціально-домінантного територіального розвитку.

У прикладному аспекті розроблено напрямки, пропозиції та механізми інноваційних форм управління сталим розвитком соціальної інфраструктури з рекомендаціями щодо інститутів формування стратегій державного й регіонального розвитку.

У дослідженні отримано такі результати:

1. Узагальнення наукових підходів, що стосуються процесів регулювання розвитку соціальної інфраструктури дозволило розкрити особливості еволюції її системоутворювальних функцій. Домінантною тенденцією є зростання ролі соціальної інфраструктури не тільки як інституту забезпечення умов життя населення та відповідних сервісів, а й забезпечення

процесів економічного розвитку через виконання регулювальних, каркасоутворювальних, інтегруючих та стабілізуючих функцій. У свою чергу, глобалізаційні процеси розглядаються як фактори впливу на розвиток соціальної інфраструктури. На сучасному етапі розвитку економіки України та стану соціальної інфраструктури в регіонах і економічних районах актуалізується оцінка впливу розвитку соціальної інфраструктури в окремій державі, економічному районі, регіоні, відповідно, на глобалізаційні, інтеграційні і регіональні процеси взаємодії. Рівень розвитку соціальної інфраструктури, та ефективність її державного регулювання є одним з ключових чинників формування конкурентного статусу країни у світовому просторі. Таким чином, ефективність державного регулювання соціальної інфраструктури є чинником впливу на політичний і зовнішньоекономічний вектор України.

2. Перегляд ключових положень управління розвитком соціальної інфраструктури дало підстави констатувати зміну ключових орієнтирів, зумовлених глобалізаційними процесами, що полягають у трансформації функціональної ролі ключових секторів інфраструктури із таких, що формують умови економічного зростання, у капіталізовані сектори економіки, які забезпечують залучення інвестицій та створення національного доходу за рахунок надання послуг на світовому ринку. Це зумовлює актуальність перегляду методології регулювання розвитку соціальної інфраструктури та її секторів з орієнтацією на процеси глобалізації, що конкретизує наукові дослідження в даному напрямку та сприяє більш чіткому визначенню пріоритетів і стратегії розвитку соціальної інфраструктури регіонів України в цілому. Запропонований комплекс глобалізаційних чинників трансформації соціальної інфраструктури формує методичне підґрунтя для вдосконалення механізмів її регулювання. Визначено комплекс фундаментальних протиріч існуючої інституційної моделі соціальної інфраструктури, що визначаються актуальними тенденціями зміни відносин індивіда та суспільства, що виявляються у зменшенні ролі просторового чинника в процесах реалізації трудового потенціалу індивіда за рахунок технологічних та логістичних чинників та домінуванні соціальних сервісів у пріоритетах вибору дислокації.

3. Розроблено концептуальну модель регулювання розвитку соціальної інфраструктури, спрямовану на досягнення системних ефектів у національній економіці в умовах глобалізації за рахунок посилення каркасоутворювальної ролі соціальних інститутів. Орієнтація на принципи поліцентризму, включеності та формування метрополітичного простору забезпечує формування сервісного середовища в національній економіці, що орієнтоване на досягнення високого рівня якості життя та нівелювання деструктивних впливів глобальної економіки на процеси економічного розвитку національного господарства за рахунок механізмів сервісної орієнтації локального економічного простору на забезпечення інтересів людини. Пропонована концептуальна модель регулювання розвитку соціальної інфраструктури передбачає, що остання:

– формується внаслідок взаємодії соціальної та економічної політик, які

визначають спрямованість розвитку матеріальних елементів суспільного розвитку, і покликана сприяти всебічному задоволенню соціальних потреб суспільства;

- є базою для здійснення державної та муніципальної соціальної політики в плані виконання гарантованих соціальних зобов'язань;

- є базою для здійснення видів економічної діяльності з надання соціальних послуг населенню;

- є підсистемою економіки, через що вона функціонує на різних рівнях і фазах суспільного відтворення, являє собою компоненту господарського облаштування регіонів, стаючи важливим фактором інтенсифікації та підвищення ефективності їх розвитку;

- виконує функції, що визначаються та підпорядковані цілям соціального та економічного розвитку держави й суспільства.

4. Уточнення теоретико-методологічних засад системного сталого розвитку соціальної інфраструктури дозволяє визначити напрямки вдосконалення форм і механізмів концентрації, розподілу та використання ресурсів у процесі підвищення ефективності функціонування соціальної інфраструктури, подолання відомчої відокремленості у вирішенні її найбільш нагальних проблем в умовах реформування суспільно-політичної системи й господарського комплексу, а також пов'язаної із цим соціально-економічної нестабільності.

5. У сучасних умовах глобалізації та євроінтеграційного вектора України соціальній інфраструктурі належить одна з головних ролей, тому що її складають види економічної діяльності, які формують інтелектуальний потенціал суспільства і забезпечують економічне зростання. Розвиток соціальної інфраструктури, а саме освітнього комплексу, підвищення освітнього рівня населення, покращення медичного обслуговування й механізмів соціального захисту населення є важливими передумовами зростання продуктивності праці. Домінантність сталого соціального розвитку, зміцнення соціальної інфраструктури, її потенціалу забезпечить конкурентоспроможність України за рахунок забезпечення когерентності функціонування секторів соціальної інфраструктури і процесів соціально-економічного розвитку національної економіки.

Розвиток ефективної системи державного управління соціальної інфраструктурою дасть можливість:

- забезпечити стабілізацію рівня життя населення;

- вплинути на розвиток України як суверенної, демократичної, соціальної, правової держави;

- забезпечити конституційні права та гарантії населення;

- вплинути на органічне поєднання політики фінансової стабілізації й економічного зростання із соціальною політикою;

- забезпечити орієнтацію соціальної політики на економічно активне населення, збереження та відродження трудового потенціалу, створення необхідної мотивації продуктивної праці;

- здійснити реформи в найважливіших напрямках соціальної політики, таких як: трудові відносини та оплата праці, рівень життя, зайнятість та

соціальний захист громадян, освіта, охорона здоров'я, культура, спорт, відпочинок та туризм.

6. Визначено інструментарій оцінки рівня розвитку соціальної інфраструктури муніципального утворення, що включає комплексний аналіз чинників, які впливають на цей розвиток, у тому числі: особливості соціальної структури населення та його соціальних проблем з урахуванням потреб у їх вирішенні гарантованих соціальних послуг; стан і перспективи ресурсного забезпечення соціальної інфраструктури (матеріально-технічного, фінансового, кадрового); реальні умови надання соціальних послуг відповідно до попиту і пропозиції; безпека соціальної інфраструктури для життєдіяльності; результативність діяльності органів місцевого самоврядування щодо управління розвитком соціальної інфраструктури. Доведено, що в управлінні розвитком соціальної інфраструктури муніципальних утворень мають застосовуватися цільові програми, розробляючи які слід використовувати індикатори, що відображають цільові орієнтири державної соціальної політики та громадські очікування щодо вирішення соціальних проблем населення конкретного муніципального утворення.

7. Обґрунтовано необхідність правової конкретизації ролі органів місцевого самоврядування в програмно-цільовому управлінні соціально-економічним розвитком регіонів, їх окремих територій у контексті орієнтації даних програм на інтереси конкретних муніципальних утворень з розвитку їх соціальної інфраструктури. Аргументовано потребу в цілеспрямованому управлінні розвитком вулично-дорожньої мережі, яка через свою високу соціальну значущість повинна розглядатися як елемент соціальної інфраструктури муніципальних утворень. Обґрунтовано, що відповідальність за стан і розвиток цієї мережі слід покласти на органи місцевого самоврядування. Для посилення позицій цих органів запропоновано законодавчо посилити і конкретизувати їх повноваження з організації дорожнього будівництва, забезпечення належного утримання місцевих доріг та придорожніх смуг, а також уточнити механізм впливу на приведення у відповідний стан автомобільних доріг національного та регіонального рівня відповідальності, що проходять через муніципальні утворення. Виявлено суттєві правові та організаційні недоліки в державному регулюванні інформаційного забезпечення діяльності з розвитку соціальної інфраструктури муніципальних утворень. Установлено, що органи місцевого самоврядування не мають достатніх можливостей, насамперед фінансових, для своєчасного інформування населення з питань прийняття рішень, що стосуються розвитку соціальної інфраструктури конкретного муніципального утворення й обов'язкового залучення в межах чинного законодавства до цього процесу громадян. Запропоновано впорядкувати організаційну та фінансову взаємодію органів виконавчої влади всіх рівнів шляхом обов'язкового погодження вживання ними заходів щодо розвитку соціальної інфраструктури муніципальних утворень .

8. Розроблений алгоритм комплексної оцінки ефективності інвестиційного проекту розвитку соціальної інфраструктури організації залізничного транспорту відрізняється зменшенням суб'єктивізму щодо

використання методу експертних оцінок і можливістю відносного порівняння соціальної та комерційної складової результату інвестицій, чого не можна зробити в межах простої рейтингової оцінки на основі методів експертних оцінок. Розроблений підхід додатково доводить визначальну роль пасажирського транспорту в ефективному розвитку соціальної інфраструктури за рахунок забезпечення включеності населення в процеси соціально-економічного розвитку, концентрація яких відбувається в територіальних центрах, а транспорт, у свою чергу, забезпечує ліквідацію просторового розриву між такими центрами та осередками розселення, тим самим посилюючи результативність інститутів соціальної інфраструктури. Узагальнення досвіду успішно проведених реформ залізничного транспорту та його соціальної інфраструктури дозволило сформулювати ключові цільові положення подальшого розвитку: залучення приватного сектора; виведення залізниць із-під державного регулювання; управління за видами перевезень; поділ функцій експлуатації та управління інфраструктурою.

9. Освітній комплекс є важливим компонентом економічної системи, який продукує освітню послугу з метою становлення, відтворення і використання людського капіталу як фактора розвитку продуктивних сил. Роль освітнього комплексу в соціально-економічному розвитку суспільства виявляється через його функції. Економічну ефективність освітнього комплексу суспільства формують державний і приватний сектори, визначаючи загальний стан продуктивності робочої сили, якість вливання нових трудових ресурсів, значною мірою впливаючи на структуру виробництва, розподілу та відтворення людського капіталу. Економічна ефективність освітніх послуг залежить від таких факторів, як диференціація та спеціалізація, а також фундаменталізація навчання. Диференціація та спеціалізація навчальних програм і продукування вузькофахових освітніх послуг має ту перевагу, що зводить до мінімуму трансакційні витрати обміну на ринку трудових ресурсів, забезпечує перманентну привабливість пропозицій, звужує фактор невизначеності під час укладання угод обміну. Такий спосіб організації формування і постачання людського капіталу для потреб економіки має затребуваність від бізнесу та переваги над фундаментальним навчанням в умовах стабільно функціонуючої економіки з прогнозованими темпами економічного зростання та регульованою прогресивною біфуркацією розвитку. Натомість практика довела, що в умовах динамічно прогресуючої економіки, де теоретичні моделі передбачуваних віртуальних біфуркацій рідко відповідають реальності через вплив трансмаржинальних факторів, або в разі функціонування транзитивних систем економіки, пріоритет має фундаментальне знання, що дає змогу формувати універсалізм підходів для вирішення нетипових завдань, котрі виникають в умовах невизначеності флуктуацій місця і часу. Фундаменталізм здобутих освітніх послуг є передумовою мобільності застосування індивідуальних адаптаційних віртуальних моделей у маркетингу і менеджменті. У сучасних умовах саме на такого типу трудові ресурси існує підвищений попит з боку підприємницьких структур. Пріоритетами розвитку освітнього комплексу, реалізація яких сприятиме досягненню головної мети його функціонування,

втіленої в забезпеченні конституційних гарантій доступності та рівності прав громадян на здобуття освіти, поліпшенню інтелектуальних та кваліфікаційних характеристик людського капіталу, підвищенню культурного рівня, удосконаленню моральних якостей і світогляду населення, є: спрямованість на регулярне підвищення наукового рівня, фундаментальності та практичної орієнтованості базових і професійних знань, якість яких гарантуватиме конкурентоспроможність споживачів освітніх послуг на ринку праці; поглиблення впливу всіх ланок системи освіти на процеси соціалізації та всебічного розвитку особистості як найвищої соціальної цінності; формування оптимальних в умовах ринкових відносин кваліфікаційних та психологічних ознак професійної придатності економічно активного населення; становлення системи безперервної освіти на основі принципів її спадковості, багатоступеневості структури й об'єднання освітнього простору.

10. Особливості демографічної ситуації та стану здоров'я населення, соціально-економічні зміни, нові вимоги до якості та обсягів медичної допомоги, що вже давно перетворилися на невід'ємний компонент здорового способу життя громадян постіндустріальних держав, мають отримати адекватне відображення в пріоритетних напрямках соціальної політики України. До них доцільно включити послідовну реалізацію конституційних гарантій медичної допомоги, поліпшення доступності послуг для всіх верств шляхом перебудови сфери охорони здоров'я відповідно до її сучасних економічних засад та передових технологій, спрямованої на забезпечення належних кількісних і якісних характеристик медичного обслуговування, а також максимальної ефективності використання ресурсного потенціалу. Стратегічним напрямком розвитку менеджменту вітчизняної системи охорони здоров'я, згідно із сучасними світовими тенденціями і вимогами соціальної ринкової економіки до якості життєдіяльності особи, має бути створення ефективної моделі управління процесами відтворення здоров'я індивіда та всього суспільства, посилення позицій санології як охорони здоров'я повністю фізично і психічно дієздатних людей, активне впровадження ідей здорового способу життя. Аргументовано висновки про те, що органи місцевого самоврядування загальної та спеціальної компетенції мають цілеспрямовано посилити свою діяльність щодо розвитку елементів соціальної інфраструктури, які стосуються рекреаційно-дозвіллевих послуг, орієнтованих на здоровий спосіб життя населення.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ НА ТЕМУ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії:

1. Третяк В. П. Дослідження соціальної сфери: методологія та практика : [монографія] / В. П. Третяк. – Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2009. – 273 с.
2. Третяк В. П. Освітній комплекс суспільства: поняття та соціальна необхідність / В. П. Третяк // Глобальні та локальні проблеми соціально-економічного розвитку України : [колективна монографія]. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2013. – С. 52–65. (*Особистий внесок автора: розділ 1.5 «Освітній*

комплекс суспільства: поняття та соціальна необхідність» – С. 52–65).

3. Третяк В. П. Направлення совершенствования механизма реализации социальной политики / В. П. Третяк, С. В. Головина // Управление развитием человеческого потенциала. Текущие научные проблемы Восточной Европы: [коллективная монография]; редакция Эльжбета Милош. – Lublin : Politechnika Lubelska, 2014. – С. 95–105. *(Особистий внесок автора: обґрунтовано напрями формування концептуальних положень удосконалення механізму реалізації соціальної політики та розвитку соціальної інфраструктури).*

4. Третяк В. П. Управління розвитком соціальної інфраструктури України в умовах глобалізації: [монографія]. – Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна 2014. – 317 с.

Статті у наукових фахових виданнях:

5. Третяк В. П. Шляхи активізації використання джерел інвестицій в Україні / В. П. Третяк // Вестник ХНУ им. В. Н. Каразина. – 2003. – № 613. – С. 147–152. – (Национализация и приватизация: прошлое, настоящее, будущее).

6. Третяк В. П. Становлення ринку послуг в транзитивній економіці / В. П. Третяк // Вісник ХНУ ім. В. Н. Каразіна. – 2005. – № 663. – С. 255–259. – (Еволюція наукових знань і сучасні проблеми економічної теорії).

7. Третяк В. П. Принципи соціально-економічної політики держави / В. П. Третяк // Вісник ХНУ ім. В. Н. Каразіна. – 2006. – № 730. – С. 62–64. – (Проблеми стійкого соціально-економічного розвитку України).

8. Третяк В. П. Державне регулювання економічного і соціального розвитку невиробничої сфери в Україні / В. П. Третяк // Вісник ХНУ ім. В. Н. Каразіна. – 2006. – № 754. – С. 175–178. – (Стратегія економічного розвитку України: тенденції, пріоритети, перспективи).

9. Третяк В. П. Організаційно-економічні механізми державного регулювання зайнятості населення / В. П. Третяк, С. В. Головина // Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. – 2007. – № 786. – С. 76–79. *(Особистий внесок автора: обґрунтовано комплекс організаційно-економічних заходів, спрямованих на формування ефективно функціонуючого ринку трудових ресурсів).*

10. Третяк В. П. Соціальна сфера в умовах регіоналізації та глобалізації / В. П. Третяк // Вісник НТУ «ХПІ» : зб. наук. праць : Тематичний випуск: Технічний прогрес і ефективність виробництва. – Харків : НТУ «ХПІ». – 2008. – №55(1). – С.155–157.

11. Третяк В. П. Розвиток соціальної сфери як передумова інноваційного розвитку науково-технічного і виробничого комплексу регіону / В. П. Третяк, В. П. Бабич // Вісник ХНУ ім. В. Н. Каразіна. Економічна серія. – 2008. – № 802. – С.59–63. *(Особистий внесок автора: обґрунтовано пріоритети стратегії соціального розвитку і підвищення добробуту населення).*

12. Третяк В. П. Методологічні аспекти наукових досліджень державного регулювання соціальної сфери / В. П. Третяк // Продуктивні сили і регіональна економіка: зб. наук. праць: У 2 ч. / РВПС України НАН України. – К. : РВПС України НАН України, 2008. – Ч. 1. – С.119–126.

13. Третьяк В. П. Методологические подходы к оценке эффективности функционирования социальной сферы региона / В. П. Третьяк, Д.В. Положенцев // Бизнес Информ : Научный информационный журнал. – 2008. – № 10(356). – С. 62–65. *(Особистий внесок автора: обґрунтовано значення соціальної сфери в процесі громадського відтворення та доведено необхідність ефективності функціонування ланок соціального напрямку).*
14. Третьяк В. П. Вплив соціальної сфери на соціалізацію трансформації економіки України / В. П. Третьяк // Актуальні Проблеми Економіки : Науковий економічний журнал. – 2009. – № 5(95). – С. 94–98.
15. Третьяк В. П. Проблеми розвитку соціального комплексу Харківського регіону / В. П. Третьяк // Вісник ХНУ ім. В. Н. Каразіна. Економічна серія. – 2009. – № 851. – С. 118–123.
16. Третьяк В. П. Роль освіти в соціально-економічному розвитку України / В. П. Третьяк // Прометей : Регіональний збірник наукових праць з економіки. – 2009. – № 1(28). – С. 113–115.
17. Третьяк В. П. Пріоритети сталого соціального розвитку Харківщини / В. П. Третьяк // Продуктивні сили і регіональна економіка: зб. наук. пр.: у 2 ч. – Ч. 1 / РВПС України НАН України. – К. : РВПС України НАН України, 2009. – С. 138–143.
18. Третьяк В. П. Державне регулювання інноваційних відносин у соціальній сфері / В. П. Третьяк // Вісник ХНУ ім. В. Н. Каразіна. Економічна серія. – 2010. – № 921. – С. 111–116.
19. Третьяк В. П. Розвиток соціального підприємництва як чинник зростання потенціалу національного господарського розвитку / В. П. Третьяк // Продуктивні сили України : Науково-теоретичний економічний журнал. – 2010. – № 1 (007). – С. 95–100.
20. Третьяк В. П. Ефективність регіональних програм розвитку соціальної сфери / В. П. Третьяк // Актуальні Проблеми Економіки : Науковий економічний журнал. – 2010. – № 6(108). – С. 174–181.
21. Третьяк В. П. Вплив демографічних чинників на реалізацію програми розвитку соціальної сфери / В. П. Третьяк // Актуальні Проблеми Економіки : Науковий економічний журнал. – 2011. – № 6(120). – С. 176–183.
22. Третьяк В. П. Научно-методический подход к определению эффективности деятельности объектов социальной сферы на основе применения корреляционно-регрессионного анализа / В. П. Третьяк // Бизнес Информ. – 2011. – № 1 (393). – С. 68–74.
23. Третьяк В. П. Прискорення формування ефективних механізмів функціонування і розвитку соціальної інфраструктури села / В. П. Третьяк // Актуальні Проблеми Економіки : Науковий економічний журнал. – 2012. – № 6(132). – С. 234–240.
24. Третьяк В. П. Досвід окремих країн у вирішенні проблем людського розвитку / В. П. Третьяк // Бизнес Информ. – 2013. – № 3 (422). – С. 41–51.
25. Третьяк В. П. Пріоритети соціальної політики, які сприяють виходу України на траєкторію сталого розвитку / В. П. Третьяк // Актуальні Проблеми Економіки : Науковий економічний журнал. – 2013. – № 5(143). – С. 176–184.

26. Третяк В. П. Комплексна оцінка ефективності інвестиційного проекту розвитку соціальної інфраструктури організації залізничного транспорту з урахуванням його впливу на соціально-економічний розвиток регіону / В. П. Третяк // Проблеми і перспективи розвитку підприємництва: зб. наук. праць Харківського національного автомобільно-дорожнього університету. – № 2 (5). – 2013. – Харків : ХНАДУ, 2013. – С. 107–112.

27. Третяк В. П. Управління інноваційними процесами розвитку залізничного транспорту України та його соціальної інфраструктури / В. П. Третяк // Вісник економіки транспорту і промисловості: зб. наук.-практ. статей. – Вип. 45. – Харків : УкрДАЗТ. – 2014. – С. 232–238.

28. Третяк В. П. Підвищення ефективності управління інноваціями у розвитку залізничного транспорту і його соціальної інфраструктури / В. П. Третяк // Культура народів Причорномор'я. – 2014. – № 268. – С. 167–170.

Матеріали наукових конференцій:

29. Третяк В. П. Залучення прямих іноземних інвестицій в Україну / В. П. Третяк // Матеріали 4 Міжнародної міждисциплінарної науково-практичної конференції «Сучасні проблеми гуманізації та гармонізації управління» (2–9 листопада 2003 року) / Українська Асоціація «Жінки в науці та освіті» (Харків), ХНУ ім. В. Н. Каразіна. – Харків, 2003. – С. 45–46.

30. Третяк В. П. Освіта як фактор майбутнього благополуччя і безпеки України / В. П. Третяк // Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні проблеми інноваційного розвитку держави» (29–30 жовтня 2008 року). – Т. 8. – Дніпропетровськ : ПДАБА, 2008. – С. 36–38.

31. Третяк В. П. Вплив соціальної сфери на внутрішньорегіональну міграцію (на прикладі Харківського регіону) / В. П. Третяк // Збірник матеріалів міжнар. наук. конф. «Україна в Європейській та Євразійській міграційних системах: регіональні аспекти», 23 березня 2009 р., м. Харків. – К. : ВД «Стилос», 2009. – С. 56–62.

32. Третяк В. П. Стратегія сталого соціального розвитку Харківської області / В. П. Третяк // Матеріали науково-практичної конференції «Стратегія і динаміка відтворення основних фондів: тенденції, аспекти моделі економічного розвитку» (20-21 січня 2009 р., м. Харків). – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2009. – С. 86–88.

33. Третяк В. П. Розвиток вищої освіти в умовах глобалізаційних викликів у контексті європейської інтеграції України / В. П. Третяк // Збірник тез: II Міжнародна науково-практична конференція «Економіка та фінанси в умовах глобалізації: досвід, тенденції та перспективи розвитку». Т. 3. Макіївка: Макіївський економіко-гуманітарний ін-т, 21–23 квітня 2010р. – С. 150–152.

34. Третяк В. П. Ефективне використання ресурсів – ідентифікатор успішної реалізації програми інноваційного розвитку соціальної сфери / В. П. Третяк // Сучасні проблеми інноваційного розвитку держави : матеріали IV міжнародної науково-практичної конференції (11–12 листопада 2010 р.): В 4 т. – Т. 4. – Дніпропетровськ: Біла К.О., 2010. – С. 82–84.

35. Третьяк В. П. Индикативное планирование репродукционного процесса в регионе / В. П. Третьяк // Materiály VI mezinárodnívědecko-praktická konference [«Vědecký průmysl evropského kontinentu – 2010»], 27 listopadu – 05 prosinec 2010 roku. – Díl 13. Ekonomické vědy. – Praha: Publishing House «Education and Science», 2010. – S. 42–45.

36. Третьяк В. П. Методологія проведення дослідження ефективності й механізмів реалізації соціальної політики України / В. П. Третьяк // Сборник научных трудов по материалам международной научно-практической конференции «Современные проблемы и пути их решения в науке, транспорте, производстве и образовании – 2010» (20–27 декабря 2010 г.). – Т. 16. Экономика. – Одесса: Черноморье, 2010. – С. 70–73.

37. Третьяк В. П. Соціальна інфраструктура у вирішенні сучасних проблем інноваційного розвитку України: питання методології і практики / В. П. Третьяк // Сучасні проблеми реформування економіки в моделі інноваційного розвитку держави : Тези доповідей науково-практичної конференції з міжнародною участю 15 листопада 2011 р. – Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2011. – С. 181–184.

38. Третьяк В. П. Напрями державного регулювання ринку соціальних послуг в умовах глобалізації економіки / В. П. Третьяк // Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції «Пріоритети нової економіки знань в ХХІ сторіччі», м. Дніпропетровськ, 26–27 грудня 2011 р. – С. 27–32.

39. Третьяк В. П. Удосконалення соціальної інфраструктури села в контексті сталого розвитку / В. П. Третьяк // Збірник тез: II Міжнародна науково-практична конференція «Фінансово-кредитний механізм в соціально-економічному розвитку країни» Макіївка: Макіївський економіко-гуманітарний ін-т, 25-26 січня 2012р. – С. 181–182.

40. Третьяк В. П. Розвиток галузі охорони здоров'я в Україні: соціальна необхідність та пріоритети / В. П. Третьяк // Матеріали міжнародної науково – практичної інтернет-конференції «Актуальні проблеми розвитку сучасної економіки», м. Дніпропетровськ, 13–14 березня 2013 р. – С. 37–39.

41. Третьяк В. П. Економічні та соціальні аспекти підвищення ефективності використання станційної інфраструктури залізничного транспорту України/ В. П. Третьяк // Materiály X mezinárodní vědecko – praktická konference [«Věda a technologie: krok do budoucnosti – 2014»] (27 února – 05 březen 2014 roku). – Díl 10. Ekonomické vědy. Administrativa. – Praha : Publishing House «Education and Science», 2014. – S. 37–40.

Статті в інших виданнях:

42. Третьяк В. П. Основні напрями розвитку інноваційно-інвестиційного процесу в Україні / В. П. Третьяк // Питання розвитку газової промисловості України: Збірник наукових праць / УкрНДІгаз. Вип. XXXIII. – Харків, 2005. – С. 209–212.

43. Третьяк В. П. Вопросы финансирования здравоохранения в условиях реформирования / В. П. Третьяк // Сучасні проблеми дерматовенерологічної і косметологічної допомоги в умовах реформування

охорони здоров'я : зб. наук. праць. – Вип. 6 : Додаток до Вісника Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. – Серія Медицина. – Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2009. – С. 44–47.

АНОТАЦІЯ

Третяк В. П. Розвиток соціальної інфраструктури України в умовах глобалізації. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством. – Український державний університет залізничного транспорту Міністерства освіти і науки України, Харків, 2015.

Дисертація присвячена обґрунтуванню теоретико-методологічних засаді розробці рекомендацій щодо підвищення ефективності управління розвитком соціальної інфраструктури України. Сформульовано та обґрунтовано теоретико-методологічні засади системного розвитку соціальної інфраструктури держави. Обґрунтовано історико-еволюційна парадигма розвитку соціальної інфраструктури, яка розкриває її просторовий зміст та каркасоутворювальну роль у розташуванні місця життя населення.

Запропоновано концептуальну модель регулювання розвитку соціальної інфраструктури України, що визначає актуалізацію структуроутворювальних сервісних функцій мережі інститутів соціальної інфраструктури на принципах поліцентризму, включеності, формування метрополітичного простору та забезпечення підвищення рівня життя.

Розроблено інструментарій оцінки рівня розвитку соціальної інфраструктури муніципальних утворень. Обґрунтовано систему заходів з удосконалення соціальної політики України. Запропоновано підхід та алгоритм комплексної оцінки ефективності розвитку соціальної інфраструктури організації залізничного транспорту. Уточнено методичні підходи до вибору пріоритетів розвитку освітнього комплексу України в умовах глобалізаційних викликів. Розроблено методичні підходи до вдосконалення управління в системі охорони здоров'я в частині обґрунтування пріоритетних напрямків її реформування, спрямованих на підвищення ефективності управління.

Ключові слова: соціальна інфраструктура, глобалізація, управління, соціальна політика, соціальна сфера, ефективність, освітній комплекс, система охорони здоров'я, пасажирський транспорт, залізничний транспорт, сталий розвиток.

АННОТАЦИЯ

Третяк В. П. Развитие социальной инфраструктуры Украины в условиях глобализации. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора экономических наук по специальности 08.00.03 - экономика и управление национальным

хозяйством. – Украинский государственный университет железнодорожного транспорта Министерства образования и науки Украины, Харьков, 2015.

Диссертация посвящена обоснованию теоретико-методологических основ и разработке рекомендаций по повышению эффективности управления развитием социальной инфраструктуры Украины. Сформулированы и обоснованы теоретико-методологические основы системного развития социальной инфраструктуры государства. Обоснована историко-эволюционная парадигма развития социальной инфраструктуры, раскрывающая ее пространственный смысл и каркасообразующую роль в расположении места жизни населения. Уточнен категорийный аппарат составляющих социальной инфраструктуры и их роль в процессах социально-экономического развития государства.

Предложен комплекс положений управления развитием социальной инфраструктуры, основанных на раскрытии феномена капитализации секторов социальной инфраструктуры и становления их как видов хозяйствования в условиях глобализированной модели экономики постиндустриального типа, факторах трансформации социальной инфраструктуры, а также на учете глобальных проблем социально-экономической политики (экологическая и социальная ориентация экономики, укрепление национальной и международной безопасности, переход на модель устойчивого развития, что обеспечивает равенство интересов нынешнего и будущих поколений).

Разработана концептуальная модель регулирования развития социальной инфраструктуры Украины, которая определяет актуализацию структурообразующих сервисных функций сети институтов социальной инфраструктуры как альтернативы промышленно-ориентированной модели размещения населения и предусматривает в качестве приоритетных направлений развития сервисно-ориентированной модели национальной экономики политику пространственного сообщения, основанной на принципах полицентризма, включенности, формирования метрополитического пространства и обеспечения повышения уровня жизни.

Разработан инструментарий оценки уровня развития социальной инфраструктуры муниципальных образований, обоснованы концептуальные подходы к совершенствованию деятельности органов местного самоуправления, практические предложения по повышению эффективности управления развитием социальной инфраструктуры в контексте приоритетов государственной и муниципальной социальной политики.

Обоснована система мероприятий по совершенствованию социальной политики, которая способствует выходу Украины на траекторию устойчивого развития. Предложено методологический подход и алгоритм комплексной оценки эффективности развития социальной инфраструктуры организации железнодорожного транспорта.

Получили дальнейшее развитие методические подходы к обоснованию тенденций развития образовательного комплекса Украины и приоритетов в его деятельности в условиях глобализационных вызовов и контексте европейской интеграции, которые направлены на производственное использование знаний,

информации и технологий и требуют приведения в соответствие с инновационными требованиями таких элементов системы образования государства, как: интеллектуальный потенциал общества; вертикаль «наука – образование – производство»; система структурных приоритетов; организационно-институциональный режим; физическая среда инноваций; система социализации и образования; финансовые основы деятельности; адаптация к внешнему контексту инновационных преобразований.

Разработаны методические подходы к анализу менеджмента, методов, функций и технологии управления в системе здравоохранения в части обоснования приоритетных направлений ее реформирования, направленных на повышение эффективности управления;

Ключевые слова: социальная инфраструктура, глобализация, управление, социальная политика, социальная сфера, эффективность, образовательный комплекс, система здравоохранения, пассажирский транспорт, железнодорожный транспорт, устойчивое развитие.

ANNOTATION

Tretyak V.P. Development of Social Infrastructure of Ukraine in the Conditions of Globalization. Manuscript.

Thesis for a Doctorate degree in Economics in Speciality 08.00.03 – economics and management of national economy. – Ukrainian State University of Rail Transport Ministry of Education and Sciences of Ukraine, Kharkiv, 2015.

This dissertation provides theoretical and methodological grounds and works out recommendations on management efficiency increase in developing the social infrastructure of Ukraine. Theoretical and methodological grounds on the system development of the social infrastructure of the country have been laid down. There has been worked out a new historical and evolutionary paradigm for the development of social infrastructure which reveals its spatial pattern and frame forming function in allocating the resident population.

There has been developed a conceptual model of regulating the development of the social infrastructure of Ukraine which highlights structure forming service pattern based on the principles of polycentrism, inclusiveness, metro political space and raising living standards.

The toolkit for the assessment of the development level of the social infrastructure of municipal bodies has been designed. There have been offered the action plan for upgrading the social policy of Ukraine and the approach and algorithm to address the complex assessment of the efficiency of the rail transport social infrastructure development. The methodological approaches towards prioritizing in the educational complex of Ukraine amid global challenges have been specified. The methodological approaches towards upgrading health care management in terms of defining its prior reform trends aimed at management efficiency increase have been devised.

Key words: social infrastructure, globalization, management, social policy, social sphere, efficiency, educational complex, health care system, passenger transportation, rail transport, development.

Третяк Вікторія Павлівна

**РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ
В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ**

Спеціальність 08.00.03 – економіка та управління національним господарством

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук

Підписано до друку 17.04.2015 р.
Формат 60x84/16.Обсяг 1,0 умов друк. арк. Папір друкарський.
Тираж 100 прим. Зам. № 58/2015

Надруковано на РІЗО
ФОП Хомин О. В.
м. Харків, вул. Ініціативна, буд.4. кв. 60.
Свідоцтво про державну реєстрацію В002 №986304